

УДК 37.013.42:159.922.7

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.1.13>

Тетяна МАРТИНЮК

доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки, пр. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0002-9288-8179

Віктор КУЗЬМІН

кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Національний університет «Запорізька політехніка», вул. Жуковського, 64, м. Запоріжжя, Україна, 69063
ORCID: 0000-0003-4940-9395

Оксана СЕМЕНЦОВА

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної освіти, Національний університет «Запорізька політехніка», вул. Жуковського, 64, м. Запоріжжя, Україна, 69063
ORCID: 0000-0001-7666-2666

Дар'я ВЕЛИКЖАНІНА

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, вул. Наукового Містечка, 59, м. Запоріжжя, Україна, 69017
ORCID: 0000-0002-1066-4834

Бібліографічний опис статті: Мартинюк, Т., Кузьмін, В., Семенцова, О., Великжаніна, Д. (2025). Особливості психолого-педагогічних технологій супроводу дітей з ООП під час війни: виклики та можливості. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 84–92. doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.1.13>

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ООП ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Стаття спрямована на дослідження психолого-педагогічних технологій підтримки дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах воєнного стану. Метою роботи є виявлення основних труднощів, з якими зіштовхуються педагоги, психологи та батьки під час супроводу таких дітей, аналіз сучасних адаптивних технологій для забезпечення їхнього навчання та психологічного благополуччя, а також розробка рекомендацій для оптимізації цього процесу.

У дослідженні використано аналіз наукової літератури, нормативно-правової бази, а також емпіричні методи, зокрема спостереження. Було проаналізовано практичний досвід українських і зарубіжних педагогів, психологів та волонтерів, які працюють із дітьми з ООП в умовах війни. Особлива увага приділена використанню інноваційних методик, таких як арт-терапія, інтерактивні ігри, сенсорні вправи та технології дистанційного навчання.

Дослідження виявило, що ключовими труднощами є емоційне вигорання педагогів і психологів, відсутність адаптованих навчальних матеріалів та обмеження у доступі до ресурсів у зоні конфлікту. Розроблені рекомендації включають застосування індивідуалізованих методів підтримки, створення безпечного освітнього середовища та використання цифрових технологій. Показано ефективність впровадження дихальних і арт-терапевтичних технік для стабілізації емоційного стану дітей. Також розроблено стратегії співпраці з родинами, що дозволяють залучати батьків до навчального процесу та психологічної підтримки дитини.

У результаті роботи визначено, що впровадження сучасних психолого-педагогічних технологій, адаптованих до умов воєнного стану, може суттєво покращити якість супроводу дітей з ООП. Важливим є розширення доступу до інтерактивних ресурсів та навчальних матеріалів, що враховують індивідуальні потреби дітей. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення методик дистанційного навчання та реабілітації, а також на розробку системи довготривалої підтримки для педагогів і сімей, які працюють із дітьми в умовах кризових ситуацій.

Ключові слова: забезпечення якісної освіти, психологічна підтримка, стрес, дезорієнтація, травматичні переживання, індивідуальний підхід.

Tetiana MARTYNIUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Department of Special and Inclusive Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-9288-8179

Viktor KUZMIN

Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology, Zaporizhia Polytechnic National University, 64 Zhukovskoho str., Zaporizhzhia, Ukraine, 69063

ORCID: 0000-0003-4940-9395

Oksana SEMENTSOVA

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Special Education, Zaporizhia Polytechnic National University, 64 Zhukovskoho str., Zaporizhzhia, Ukraine, 69063

ORCID: 0000-0001-7666-2666

Daria VELYKZHANINA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Psychology and Social Work, Municipal Institution of Higher Education «Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy» of Zaporizhzhia Regional Council Zaporizhzhia Regional Council, 59 Naukovoho Mistechka str., Zaporizhzhia, Ukraine, 69017

ORCID: 0000-0002-1066-4834

To cite this article: Martyniuk, T., Kuzmin, V., Sementsova, O., Velykzhanina, D. (2025). Osoblyvosti psykholoho-pedahohichnykh tekhnolohii suprovodu ditei z OOPid chas viiny: vyklyky ta mozhlyvosti [Features of psychological and pedagogical technologies for accompanying children with SEN during war: challenges and opportunities]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 84–92. doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.1.13>

FEATURES OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES FOR ACCOMPANYING CHILDREN WITH SEN DURING WAR: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

The article is aimed at studying psychological and pedagogical technologies for supporting children with special educational needs (SEN) in conditions of martial law. The aim of the work is to identify the main difficulties that teachers, psychologists and parents face when supporting such children, to analyze modern adaptive technologies to ensure their learning and psychological well-being, and to develop recommendations for optimizing this process.

The study used an analysis of scientific literature, regulatory and legal framework, as well as empirical methods, in particular observations. The practical experience of Ukrainian and foreign teachers, psychologists and volunteers working with children with SEN in conditions of war was analyzed. Particular attention is paid to the use of innovative techniques, such as art therapy, interactive games, sensory exercises and distance learning technologies.

The study revealed that the key difficulties are emotional burnout of teachers and psychologists, the lack of adapted educational materials and restrictions on access to resources in the conflict zone. The recommendations developed include the use of individualized support methods, the creation of a safe educational environment, and the use of digital technologies. The effectiveness of the implementation of respiratory and art therapy techniques for stabilizing the emotional state of children has been shown. Strategies for cooperation with families have also been developed that allow parents to be involved in the educational process and psychological support for the child. As a result of the work, it was determined that the implementation of modern psychological and pedagogical technologies adapted to the conditions of martial law can significantly improve the quality of support for children with OOP. It is important to expand access to interactive resources and educational materials that take into account the individual needs of children. Further research should be aimed at improving distance learning and rehabilitation methods, as well as developing a system of long-term support for teachers and families working with children in crisis situations.

Key words: *providing quality education, psychological support, stress, disorientation, traumatic experiences, individual approach.*

Актуальність проблеми. Під час війни суспільство зіштовхується з багатьма викликами, серед яких забезпечення якісної освіти та психологічної підтримки дітей з особливими

освітніми потребами (ООП) посідає особливе місце. У періоди криз вони потребують не лише фізичного захисту, але й чутливого психолого-педагогічного супроводу, який би допоміг їм впоратися з наслідками стресу, дезорієнтації та травматичних переживань. Війна руйнує звичний порядок життя, позбавляє дітей можливості стабільного навчання, емоційної підтримки та соціального розвитку, що є надзвичайно важливим для їхньої адаптації та особистісного зростання.

Ця проблема загострюється через відсутність єдиних підходів до організації освітнього та психологічного супроводу в умовах війни. Багато педагогів і психологів зіштовхуються з викликами, які виникають у роботі з дітьми з ООП, особливо в ситуаціях переміщення, втрати дому чи близьких, перебування у стані постійної небезпеки. Разом із тим, війна змушує шукати нові шляхи підтримки, які враховують і складність цих умов, і особливості кожної дитини.

У цих умовах виникає потреба у впровадженні спеціалізованих психолого-педагогічних технологій, які б не лише допомагали дітям адаптуватися до нової реальності, а й сприяли їхньому подальшому розвитку, зберігаючи відчуття безпеки та підтримки. Основний виклик полягає в тому, як ефективно поєднати сучасні методики, доступні ресурси та індивідуальний підхід, щоб забезпечити дітям з ООП максимальну підтримку у складний період їхнього життя. Дана стаття спрямована на вирішення цих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз літератури дозволяє виявити ключові наукові підходи, які вже були застосовані для вирішення проблем супроводу дітей з особливими освітніми потребами у кризових умовах, а також окреслити перспективи подальших досліджень у цій галузі. Раніше опубліковані роботи Колупаєва А. А., Таранченко О. М. (Колупаєва, Таранченко, 2023), Прохоренко Л. І. (Прохоренко, 2016) свідчать, що проблеми психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП зазвичай розглядаються у контексті створення безпечного середовища, адаптації навчальних програм та впровадження інноваційних методик, які сприяють подоланню психологічного стресу.

Сучасні дослідники, зокрема Гордійчук А.В. (Гордійчук, 2023), Соколова Г., Кравець Ю.

(Соколова, Кравець, 2023) акцентують увагу на розробці технологій психолого-педагогічного супроводу, адаптованих до умов війни. Це включає використання арт-терапії, сенсорних ігор, інтерактивних технік, а також впровадження інклюзивних рішень у навчальний процес. Такий підхід забезпечує не лише стабілізацію емоційного стану дітей, але й створює можливості для їхньої соціалізації та когнітивного розвитку навіть у надзвичайних обставинах.

Окремі автори зосереджуються на питанні емоційної підтримки дітей і педагогів. Наприклад, моделі травмотерапії та дихальні техніки, які описані в роботі Костенко Т., Довгополої К., Набоченко О., Курінної В., Михайлюк В. [5] уже успішно застосовуються у практиці роботи з дітьми, які пережили стресові події. Такі підходи знаходять своє продовження в адаптації для умов навчання в Україні.

Аналіз наявної літератури дозволив виявити прогалини у дослідженнях, зокрема недостатню увагу до тривалого впливу кризових умов на розвиток дітей з ООП та обмежену кількість інструментів для роботи з цими дітьми у цифровому форматі. Це стало відправною точкою для формування методології цього дослідження, спрямованого на розробку рекомендацій та створення інноваційних підходів для підтримки дітей з ООП в умовах війни.

Мета дослідження – визначити особливості психолого-педагогічних технологій супроводу дітей з ООП в умовах війни, дослідити ключові виклики, з якими зіштовхуються фахівці, та обґрунтувати можливості впровадження ефективних підходів для забезпечення психологічної підтримки, соціальної адаптації та якісної освіти цієї категорії дітей.

Відповідно до поставленої мети визначено наступні завдання дослідження:

- виявити основні труднощі, з якими зіштовхуються педагоги, психологи та батьки під час супроводу дітей з ООП у кризових умовах;
- дослідити сучасні психолого-педагогічні технології, що можуть бути адаптовані для роботи з дітьми з ООП в умовах війни;
- запропонувати практичні рекомендації для оптимізації супроводу дітей з ООП, враховуючи обмеження та можливості, які створює військовий конфлікт.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стан розвитку інклюзивної освіти в Україні має

позитивну динаміку, зокрема через її перехід на новий якісний рівень. У нашій країні дедалі більше уваги приділяється впровадженню сучасних підходів до інклюзії, заснованих на адаптації найкращих зарубіжних практик до українських реалій (Гордійчук, 2023). Зокрема, ключовою є організація психолого-педагогічного супроводу, що передбачає врахування індивідуальних потреб кожної дитини з особливостями розвитку.

Супровід у межах інклюзивної освіти охоплює не лише дитину з особливими освітніми потребами, а й усіх учасників освітнього процесу (Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти). Це стосується дітей класу, їхніх батьків, а також педагогів, які залучені до реалізації цього процесу. Супровід можна розглядати з двох точок зору. З одного боку, це метод, який включає практичні дії зі створення умов для ефективної взаємодії всіх учасників навчального процесу. З іншого боку, це ціла система професійної діяльності, яка поєднує зусилля фахівців різних галузей (Садова, 2023).

Як метод, супровід передбачає організацію освітнього середовища, де всі суб'єкти співпрацюють задля досягнення спільних цілей. У цьому контексті вчителі та фахівці створюють умови, які сприяють розвитку, навчання, виховання та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Водночас, професійний супровід – це скоординована діяльність різнопрофільних спеціалістів, таких як психологи, логопеди та педагоги. Їхня мета полягає у наданні підтримки як дитині, так і її родині.

Основа такого супроводу – комплексна психолого-педагогічна діагностика, яка дозволяє оцінити рівень розвитку основних функцій та особистісних якостей дитини. Ця оцінка допомагає зрозуміти, які аспекти потребують найбільшої уваги в роботі з дитиною. Важливим є також формування команди професіоналів, яка спільно з класним учителем забезпечує індивідуальний підхід до кожної дитини, сприяючи її інтеграції в освітнє середовище. Командна робота дозволяє об'єднати зусилля всіх спеціалістів, створюючи ефективну та гармонійну систему інклюзивного навчання.

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти є багатокомпонентним процесом,

який базується на індивідуальному підході до кожної дитини. Цей супровід здійснюється командою фахівців, діяльність яких регламентується нормативними актами, зокрема наказом Міністерства освіти і науки України № 609 від 8 червня 2018 року (Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти). У цьому документі визначено склад команди та основні напрями її роботи. До постійних членів команди належать директор школи, класний керівник, асистент учителя, соціальний педагог, психолог, дефектолог, а також батьки дитини. У разі необхідності до роботи залучаються й інші спеціалісти, наприклад, медики або асистенти дитини.

Основними завданнями команди є детальне вивчення потреб і можливостей дитини, розроблення індивідуальної програми розвитку (ІПР) та забезпечення її реалізації. Для цього проводяться консультації з батьками, визначаються напрями корекційно-розвиткової роботи та створюються умови для інтеграції дитини в освітнє середовище. Особливу увагу приділяють моніторингу динаміки розвитку дитини, що дозволяє адаптувати програму відповідно до змін у її стані та потребах (Садова, 2020).

Ключовим аспектом роботи команди є поєднання зусиль усіх фахівців, які забезпечують комплексний підхід до супроводу. Важливість такої взаємодії полягає в уникненні дублювання функцій і посиленні ефективності роботи завдяки скоординованій діяльності. У результаті діяльність команди оцінюється за якістю досягнутих результатів, де головним критерієм є прогрес у навчанні, розвитку та соціалізації дитини. В умовах війни ця система набуває нового значення, стаючи не лише освітнім інструментом, а й способом підтримки психічного здоров'я та стабілізації стану дітей з особливими потребами.

У процесі психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами важливу роль відіграють батьки (або законні представники дитини), які є активними учасниками команди, що організовує та реалізує цей супровід. Під час війни роль батьків стає ще більш значущою, оскільки їхній досвід і знання про дитину можуть істотно допомогти в адаптації освітнього процесу до нових

умов. Батьки надають важливу інформацію про дитину: її стиль навчання, проблеми з виконанням домашніх завдань, особливості навчання та успішність. Крім того, вони сприяють створенню та реалізації індивідуальних планів розвитку (ІПР), надаючи інформацію про здібності дитини та її інтереси вдома й у колективі. Вони також забезпечують неперервність навчального процесу, створюючи вдома умови, що сприяють розвитку дитини, і активно беруть участь у прийнятті рішень щодо навчання та виховання (Садова, 2020).

Організація супроводу здійснюється під керівництвом директора школи, і на основі висновків інклюзивно-ресурсного центру складається індивідуальна програма розвитку, яка узгоджується з батьками. Це не лише освітня програма, а й система підтримки дитини, яка враховує її фізичні, емоційні та психологічні потреби, зокрема в умовах війни. Крім того, визначаються адаптації навчального середовища, матеріалів, а також можливі модифікації навчальних програм, щоб забезпечити ефективне навчання та розвиток.

Зі свого боку, педагогічний колектив закладу освіти має підтримувати батьків, забезпечуючи відкриту та доступну комунікацію, інформуючи їх про членів команди супроводу та питання, які обговорюватимуться на засіданнях. Важливо, щоб батьки та діти мали можливість вибирати спосіб та частоту консультування, а також активно долучатися до обговорення психолого-педагогічних стратегій. Усі ці етапи повинні бути організовані з урахуванням специфіки війни та тих додаткових труднощів, з якими стикаються діти в умовах конфлікту (Sadova, 2021).

У процесі супроводу педагогічний колектив постійно оцінює та коригує стратегії, здійснюючи моніторинг досягнень учня. Цей процес включає регулярні зустрічі команди супроводу з батьками, під час яких уточнюються навчальні цілі та вносяться необхідні корективи до ІПР. Крім того, за потреби залучаються додаткові фахівці, які надають консультації та навчання педагогам і батькам, що дозволяє підвищити ефективність супроводу, особливо в умовах військового часу, коли потреби дітей можуть змінюватися залежно від обставин.

В умовах війни організація такого супроводу стає надзвичайно важливою, оскільки

діти зіштовхуються не лише з типовими освітніми викликами, а й з наслідками травматичних подій. Багато з них мають проблеми із зорово-моторною координацією, логічним та структурним мисленням, що ускладнює навчання й соціалізацію. Тому акцент робиться не лише на адаптації освітніх програм, а й на профілактиці можливих труднощів у розвитку.

У ситуації воєнного стану Міністерство освіти і науки України в своїх рекомендаціях від 6 березня 2022 року зазначає, що освітній процес слід організовувати гнучко, враховуючи обставини та безпеку всіх учасників (Про організацію освітнього процесу). Це може означати тимчасове призупинення навчання, коли працівники закладів освіти виконують завдання, визначені військово-цивільною адміністрацією, або перехід до дистанційного навчання, що потребує узгодження з відповідними органами. Особливу увагу варто приділяти дітям з особливими освітніми потребами, для яких рекомендується організувати корекційні послуги, зокрема для внутрішньо переміщених осіб.

В умовах війни, коли діти можуть перебувати в різних регіонах або мати обмежений доступ до навчання, важливо організувати освітній процес таким чином, щоб він був доступний і зручний. Для цього можна використовувати різноманітні комунікаційні інструменти, наприклад, публікувати завдання і рекомендації на сайті закладу, створювати групи в соціальних мережах (Viber, Telegram, WhatsApp), а також проводити онлайн-уроки через платформи як ZOOM або Google Classroom. Ці засоби допомагають забезпечити доступ до навчання незалежно від того, де знаходиться дитина.

Навчання може проводитися як у синхронному режимі (в реальному часі), так і в асинхронному, коли учні можуть переглядати записані уроки в зручний для себе час. Платформи МОН України також пропонують інтерактивні матеріали, що допомагають підтримувати навчальний процес. Важливо, щоб освітній процес не став надмірним навантаженням для дітей. Школа має бути місцем, де учні можуть не тільки вчитися, а й спілкуватися, брати участь у волонтерських проєктах чи гуртковій діяльності, що є важливим для їх соціалізації, особливо в умовах війни.

Крім того, кожен заклад має можливість коригувати організацію навчального процесу,

змінюючи час початку уроків, їх кількість і тривалість залежно від обставин і потреб учнів. Такий підхід допомагає зробити навчання гнучким і адаптованим до нових реалій.

В умовах війни діти, особливо з ООП, переживають значні емоційні та психологічні труднощі. Важливою частиною роботи з ними є впровадження спеціальних психолого-педагогічних технологій, які можуть допомогти знизити стрес, відновити емоційний баланс та сприяти адаптації до нових умов життя.

Основним завданням педагогів у цей складний період є створення безпечного фізичного та емоційного середовища для учнів. Це означає не лише організацію навчального процесу, а й підтримку психологічного благополуччя дітей через відповідні методи і техніки (Чеботарьова, 2022). Однією з таких стратегій є проведення бесід з учнями, де обговорюються теми війни та стресових ситуацій. Зміст цих розмов повинен бути адаптований до віку учня і його можливостей сприймати інформацію. Важливо, щоб діти відчували, що їх слухають і підтримують, що допомагає зменшити рівень тривожності.

Ще одним важливим елементом є запровадження рутин у повсякденне життя дитини. Рутинні завдання створюють відчуття стабільності та передбачуваності, що є особливо важливим під час кризових ситуацій. Використання візуалізованих розкладів дня допомагає учням з особливими освітніми потребами зрозуміти, що від них очікується і що відбуватиметься далі. Це знижує стрес та тривогу, дозволяючи дітям більше зосередитися на навчанні.

Ігрова діяльність є важливим інструментом для зняття психологічного напруження. Ігри дозволяють дітям з ООП не тільки розвивати свої соціальні та комунікативні навички, а й знижувати рівень стресу. Для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку рухливі та сенсорні ігри, а також дидактичні вправи можуть стати чудовими методами для розвитку пізнавальної діяльності та покращення емоційного стану.

У роботі з такими дітьми також доцільно використовувати психокорекційні техніки, зокрема дихальні вправи та арт-терапевтичні методи. Простими і доступними є техніки, що допомагають зняти м'язове напруження та відновити внутрішні ресурси. Дихальні вправи можуть бути особливо корисними для швид-

кого зниження рівня стресу, а арт-терапія через малювання, ліплення або інші творчі заняття дає можливість дітям виразити свої емоції та переживання.

В роботі з дітьми з ООП у кризових умовах доцільно використовувати підготовлені поради. Зокрема, фахівці Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України активно працюють над створенням, удосконаленням і впровадженням сучасних методик, спрямованих на підтримку дітей у цей складний час [Прохоренко].

Перш за все, важливо забезпечити ефективний супровід дітей та їхніх родин. Фахівці Інституту надають психологічну допомогу як дітям, так і дорослим, які постраждали від наслідків війни. Це включає роботу з вимушеними переселенцями, проведення індивідуальних та групових консультацій, а також надання психокорекційної і психотерапевтичної допомоги. Одним із ключових напрямів є профілактика емоційного вигорання та травматизації як серед дітей, так і серед їхніх родин.

Для підтримки емоційного стану дітей з ООП розроблено спеціальні програми, які включають позитивні методики впливу, спрямовані на подолання травматичного досвіду. Наприклад, створено комплексні корекційно-розвивальні програми для дітей із порушеннями когнітивного розвитку та аутистичним спектром, а також інформаційні матеріали щодо оцінки кризових станів. Значну увагу приділяють і розробці методик для роботи з дітьми з гіперактивністю, затримкою психічного розвитку та легкими порушеннями інтелекту.

Освітні та наукові установи співпрацюють у наданні практичної допомоги. Наприклад, разом із спеціалізованими школами, такими як «ШАНС» у Дніпропетровській області, проводяться круглі столи, де обговорюють методи психологічної підтримки. Організуються заходи, що сприяють інтеграції дітей з ООП у соціум, як-от флешмоби, присвячені міжнародним дням людей із синдромом Дауна. Такі ініціативи дозволяють не тільки підтримувати дітей, але й формувати спільноти, де вони можуть почуватися комфортно і безпечно.

Важливим аспектом є підготовка рекомендацій для фахівців і батьків, які регулярно публікуються на сайті Інституту (табл. 1). Ці матеріали надають конкретні поради щодо організації

навчання, створення стабільного розкладу, запровадження ігрових та арт-терапевтичних практик, а також надання емоційної підтримки дітям. Батьки можуть скористатися консультаціями, отримати допомогу у впровадженні рутин або навчитися новим технікам взаємодії з дитиною в домашніх умовах.

Фахівці Інституту також активно долучаються до роботи соціальних служб, лікарень та військових госпіталів у різних регіонах України. Це свідчить про інтегрованість і системність підходів до підтримки осіб, які перебувають у кризових умовах.

Одним із перспективних напрямів є наукове осмислення практичного досвіду, отриманого під час війни. Розробляються нові реабілітаційні технології, які включають комплексний психолого-педагогічний супровід. Завдяки цьому напрацьовується база для створення ефективних методик, які можуть бути адаптовані до роботи у кризових ситуаціях.

У сучасних умовах важливо не лише зберігати роботу системи підтримки дітей з ООП, а й розширювати її можливості. Це включає створення нових освітніх та терапевтичних програм, інтеграцію інноваційних технологій та підтримку міжособистісного спілкування серед дітей і дорослих. Війна є надзвичайно складним викликом, але водночас і можливістю

для розвитку більш стійкої, чутливої до потреб кожної дитини системи освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволило виявити та проаналізувати важливі аспекти, які визначають специфіку супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану. Результати роботи підтвердили, що основні труднощі, з якими стикаються педагоги, психологи та батьки, включають емоційне та професійне виснаження, недостатню кількість адаптованих навчальних матеріалів, а також потребу в додаткових ресурсах для організації навчання й підтримки. Особливо важливим стало питання ефективного дистанційного навчання, що враховує індивідуальні потреби дітей.

Сучасні психолого-педагогічні технології, які активно використовуються в таких умовах, виявилися надзвичайно корисними для подолання цих викликів. Методики арт-терапії, вправи на саморегуляцію, ігрові підходи та створення передбачуваного середовища сприяють стабілізації емоційного стану дітей, знижують рівень стресу та забезпечують можливість для розвитку навіть у кризових обставинах. Адаптація цих підходів для дітей з ООП дозволяє враховувати їхні особливості та створювати безпечне і підтримуюче навчальне середовище.

Таблиця 1

**Навчально-методичні матеріали щодо допомоги, підтримки і навчання дітей з ООП
в умовах воєнного стану в країні**

Категорія	Опис	Посилання
Рекомендації для педагогів і батьків	Інструкції та поради для організації дистанційного навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах війни.	https://ispukr.org.ua/?p=8727#.YkQ2u1VBzIU
Підтримка педагогів та психологічна допомога	Презентації, відеозаписи та поради для батьків, які пояснюють, як діяти у складних ситуаціях і надавати психологічну допомогу дітям.	https://ispukr.org.ua/?cat=5&paged=2#.YkQ21VVBzIU
Технології навчання дітей з порушеннями розвитку	Методики для роботи з учнями, які мають інтелектуальні та комплексні порушення розвитку, адаптовані до умов воєнного стану.	https://www.facebook.com/laboligo/posts/1669346520069635
Допомога дітям із синдромом Дауна	Інформаційні матеріали, спрямовані на підтримку та навчання дітей із синдромом Дауна під час кризи.	https://ispukr.org.ua/?p=8727#.YkQ7v1VBzIU
Психолого-педагогічна підтримка	Матеріали для супроводу дітей з інтелектуальними та комплексними порушеннями розвитку, розроблені для застосування у кризових умовах.	https://ispukr.org.ua/?p=8705#.YkQ4V1VBzIU
Інтерактивні ігри для підтримки	Ігри та навчальні матеріали, що використовуються для підтримки дітей, які перебувають в укриттях чи інших складних умовах.	https://ispukr.org.ua/?p=8716#.YkQ311VBzIU
Відео-марафон «Освітній вектор»	Записи заходів і лекцій, присвячених допомозі, підтримці та навчанню дітей із порушеннями інтелектуального і комплексного розвитку під час воєнного стану.	https://ispukr.org.ua/?p=9174#.Yo4W0cNBzIU

Джерело: складено автором на основі [Чеботарьова, с. 48–49]

Водночас запропоновані рекомендації для педагогів і батьків дали можливість оптимізувати процес супроводу дітей. Зокрема, організація чітких навчальних рутин і залучення до творчих активностей допомогли підтримувати стабільність і передбачуваність у житті дітей. Значну роль відіграло і підвищення рівня співпраці між педагогами та родинами, що дозволило більш ефективно координувати дії в умовах обмежених ресурсів.

На основі отриманих результатів стає очевидним, що подальші дослідження в цьому напрямку є необхідними. Зокрема, перспективним є вивчення довготривалих наслідків війни для емоційного та когнітивного розвитку дітей з ООП. Також важливим є створення нових цифрових інструментів та інтерактивних платформ, які можуть забезпечити доступність навчання для дітей у кризових умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими освітніми потребами: навчання та супровід у період повосенної відбудови: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 192 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739320/1/Kolupaeva.Taranchenko.Dity.z.OOP.vijna.pdf> (дата звернення: 11.12.2024).
2. Прохоренко Л.І. Діагностика психологічного супроводу навчальної діяльності школярів із затримкою психічного розвитку. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. № 3 (79). С. 36–44.
3. Гордійчук А.В. Інклюзивна освіта у світовій практиці. Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в сучасних умовах: проблеми та перспективи розвитку : зб. наук. праць : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 07 червня 2023 р.). / за ред. І. Д. Сахневич. Житомир: ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк»», 2023. С. 43–51. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/37815/1/%D0%9C%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9D.%20%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D0%B7%20%D0%9E%D0%9E%D0%9F.pdf> (дата звернення: 11.12.2024).
4. Соколова Г., Кравець Ю. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: організаційні і методичні аспекти. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2023. № 23. С. 178–195. DOI: <https://doi.org/10.33189/epsn.v2i23.236> (дата звернення: 11.12.2024).
5. Kostenko T., Dovhopola K., Nabochenko O., Kurinna V., Mykhaylyuk V. Psychological well-being of children with special educational needs under martial law. *Amazonia Investiga*, 2022. Vol. 11(59), p. 98–107. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.59.11.9> (дата звернення: 11.12.2024).
6. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова КМУ від 15 вересня 2021 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text3> (дата звернення: 11.12.2024).
7. Садова І. І. Організація системи психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. *Гуманітарний форум*. 2023. Том 1, № 1. С. 28–34. DOI:10.60022/1(1)-5GF (дата звернення: 11.12.2024).
8. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: Наказ МОН України від 08.06.2018 р. № 609. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18.4> (дата звернення: 11.12.2024).
9. Садова І. Інклюзія у закладах загальної середньої освіти України: тенденції розвитку : монографія. Дрогобич : Посвіт, 2020. 448 с.
10. Sadova I., Kravchenko-Dzondza O. Model of Development of Teacher's Readiness to Work for Inclusive Education. *Advances in Economics, Business and Management Research: Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER 2021)*. 2021. Vol. 170. P. 269–276. DOI: <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.210320.046> (дата звернення: 11.12.2024).
11. Про організацію освітнього процесу. Лист МОН № 1/3371-22 від 06.03.22 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 11.12.2024).
12. Чеботарьова О. Навчання та підтримка дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах війни: поради педагогам. «Особлива дитина: навчання і виховання». 2022. № 3. С. 40–51. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v10i3.113> (дата звернення: 11.12.2024).
13. Прохоренко Л. І. Наука і освіта в умовах війни: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. Вип. 4(1). DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes> (дата звернення: 11.12.2024).

REFERENCES:

1. Kolupaieva, A.A., & Taranchenko, O.M. (2023). Dity z osoblyvymy osvitynymy potrebamy: navchannia ta suprovid u period povoiennoi vidbudovy [Children with special educational needs: education and support during the post-war

reconstruction period]: navchalno-metodychnyi posibnyk (Seriia «Inklyuzyivna osvita»). Kyiv, 192. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739320/1/Kolupaeva.Taranchenko.Dity.z.OOP.vijna.pdf> [in Ukrainian].

2. Prokhorenko, L.I. (2016). Diahnostyka psykholohichnoho suprovodu navchalnoi diialnosti shkolariv iz zatrymkoiu psykhiichnoho rozvytku [Diagnostics of psychological support of educational activities of schoolchildren with mental retardation]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*. 3 (79). 36–44 [in Ukrainian].

3. Hordiichuk, A.V. (2023). Inklyuzyivna osvita u svitovii praktytsi [Inclusive education in world practice]. Inklyuzyivne navchannia v zakladakh profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity v suchasnykh umovakh: problemy ta perspektyvy rozvytku : zb. nauk. prats : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Zhytomyr, 07 chervnia 2023 r.). / za red. I. D. Sakhnevych. Zhytomyr: TOV «Vydavnychiy dim «Buk-Druk»», 43–51. Retrieved from: <http://eprints.zu.edu.ua/37815/1/%D0%9C%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9D.%20%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%B-%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%B-D%D1%8F%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D0%B7%20%D0%9E%D0%9E%D0%9F.pdf> [in Ukrainian].

4. Sokolova, H., & Kravets, Yu. (2023). Psykholoho-pedahohichnyi suprovid ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy: orhanizatsiini i metodychni aspekty [Psychological and pedagogical support of children with special educational needs: organizational and methodological aspects]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy*. 23. 178–195. DOI: <https://doi.org/10.33189/epsn.v2i23.236> [in Ukrainian].

5. Kostenko, T., Dovhopola, K., Nabochenko, O., Kurinna, V., & Mykhaylyuk, V. (2022). Psychological well-being of children with special educational needs under martial law. *Amazonia Investiga*, 11(59), 98–107. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.59.11.9> [in English].

6. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inklyuzyivnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity: Postanova KMU vid 15 veresnia 2021. № 957. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#-Text3> [in Ukrainian].

7. Sadova, I.I. (2023). Orhanizatsiia systemy psykholoho-pedahohichnoho suprovodu dytyny z osoblyvymy osvitnim potrebamy [Organization of a system of psychological and pedagogical support for a child with special educational needs]. *Humanitarnyi forum*, 1. 28–34. DOI:10.60022/1(1)-5GF [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Prymirnoho polozhennia pro komandu psykholoho- pedahohichnoho suprovodu dytyny z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v zakladi zahalnoi serednoi ta doshkilnoi osvity: Nakaz MON Ukrainy vid 08.06.2018. № 609. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18.4> [in Ukrainian].

9. Sadova, I. (2020). Inkliuziia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity Ukrainy: tendentsii rozvytku [Inclusion in institutions of general secondary education of Ukraine: development trends] : monohrafiia. Drohobych: Posvit, 448 s. [in Ukrainian].

10. Sadova, I., & Kravchenko-Dzondza, O. (2021). Model of Development of Teachers Readiness to Work for Inclusive Education [Model of Development of Teacher's Readiness to Work for Inclusive Education]. *Advances in Economics, Business and Management Research: Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER 2021)*. 170. 269–276. DOI: <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.210320.046>.

11. Pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu. Lyst MON № 1/3371-22 vid 06.03.22 r. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua> (data zvernennia: 11.12.2024).

12. Chebotarova, O. (2022). Navchannia ta pidtrymka ditei z porushenniamy intelektualnoho rozvytku v umovakh viiny: porad pedahoham [Teaching and supporting children with intellectual disabilities in wartime: advice to teachers]. «OSOBLIVA DYTINA: navchannia i vykhovannia», 3. 40–51. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v107i3.113> [in Ukrainian].

13. Prokhorenko, L.I. (2022). Nauka i osvita v umovakh viiny: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy [Science and education in wartime: Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 4 (1). DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes> [in Ukrainian].